

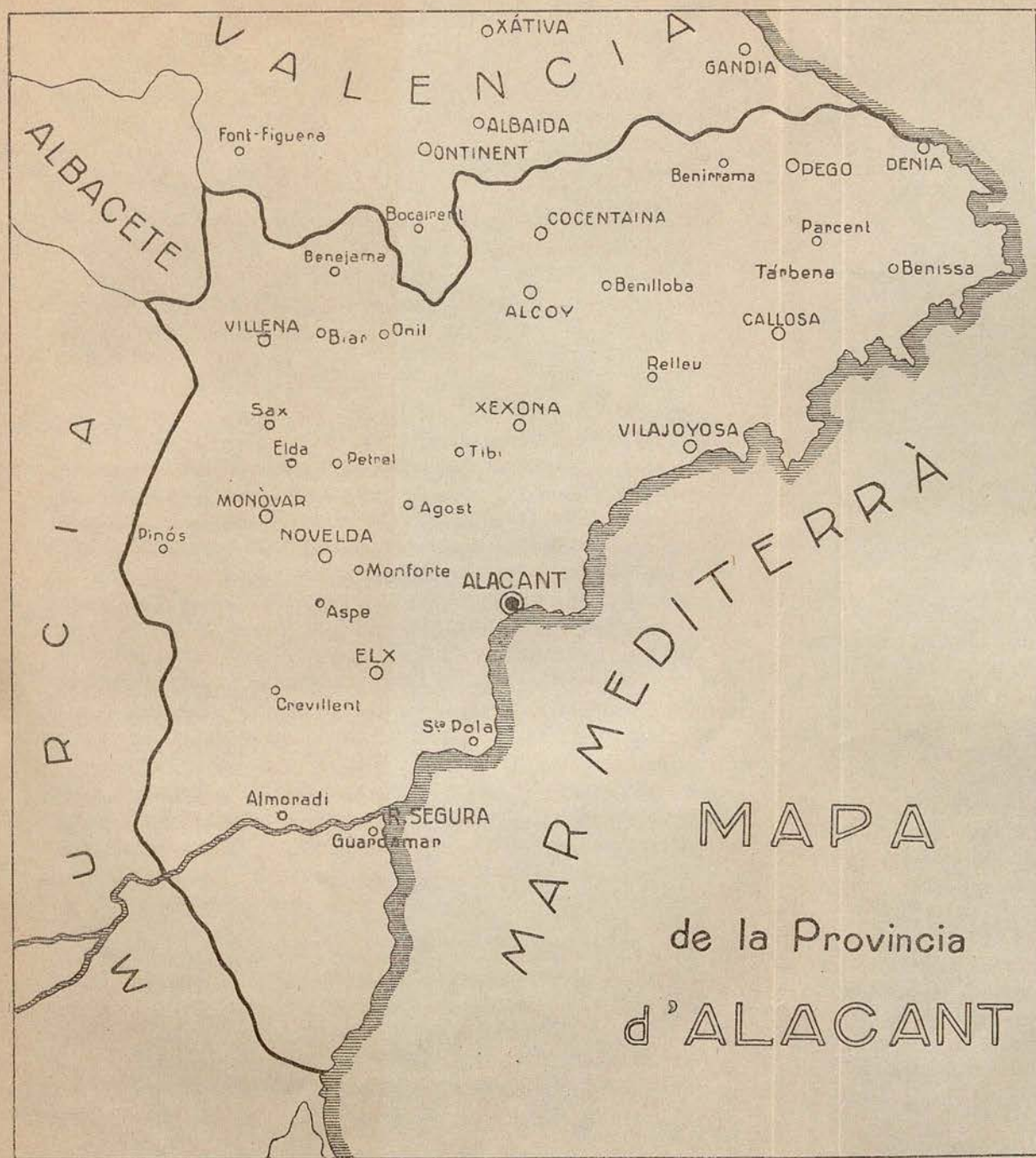
Comentaris a la flexió alacantina

1. Pensàvem apuntar solament algunes observacions a les desinències verbals d'aquest dialecte; però, considerant que més tard hauríem hagut de repetir feina al voler tractar dels radicals, ens decidim a ampliar el nostre article per abarcar, encara que siga sumariament, els dos aspectes del verb.

Amb l'abreviatura Bar. ens referim al nostre treball *Die Mundart von Alacant*, donat a conèixer per en P. Fabra en el vol. I d'aquest BUTLLETÍ, pàg. 59 segs.

Els materials que posseïm procedeixen principalment de Elx, Alacant, Monòvar, Bocairent, Pego, Benisa (v. el mapa). Els noms d'aquestes localitats els citem sovint abreviats així: El., Al., Mo., Bo., Pe., Be.

Per a molts casos de la flexió explicables per un principi d'analogia, sovint no fem altra cosa que aplicar a l'alacantí les aclaracions donades pels filòlegs i generalment admeses, sobretot per al provençal. Ens remetem, doncs, entre altres, al capítol de H. Suchier sobre la llengua francesa i provençal en el *Grundriss der rom. Phil.*, I (Strassburg, 1904-1906, pàg. 769 segs.) i als llibres de O. Schultz-Gora, *Altprovenzalisches Elementarbuch* (Heidelberg, 1906, pàg. 79 segs.) i Grandgent, *An outline of the Phonology and Morphology of old Provençal* (Boston, 1909, pàg. 114 següents).

P. Barnils fec.

I. PRESENT

A. — Les terminacions

2. Indicatiu:

a. Tipus CANTARE

	El. i Al.	Mo. i Bo.	Pe.	Be.
Sg. 1. ^a	<i>kántɛ</i>	<i>kántɛ</i>	<i>kántɛ</i>	<i>kántɛ</i>
» 2. ^a	<i>kántɛs</i>	<i>kántɛs</i>	<i>kántɛs</i>	<i>kántɛs</i>
» 3. ^a	<i>kánta</i>	<i>kánta</i>	<i>kánta</i>	<i>kántɛ</i>
Pl. 1. ^a	<i>kántɛm</i>	<i>kántɛm</i>	<i>kántɛm</i>	<i>kántɛm</i>
» 2. ^a	<i>kántɛu</i>	<i>kántɛu</i>	<i>kántɛu</i>	<i>kántɛu</i>
» 3. ^a	<i>kántɛn</i>	<i>kántɛn</i>	<i>kántɛn</i>	<i>kántɛn</i>

b. Tipus DORMIRE

Sg. 1.ª, *dòrk*; 2.ª, *dòrms*; 3.ª, *dòrm*; pl. 1.ª *dormím*; 2.ª *dormíu*; 3.ª, *dòrmɛn*. Totes les localitats presenten exactament el mateix paradigma.

c. Tipus CREDERE

	El.	Al.	Bo.	Be.
Sg. 1. ^a	<i>krék</i>	<i>krék</i>	<i>krék</i>	<i>krék</i>
» 2. ^a	<i>kréus</i>	<i>kréus</i>	<i>kréus</i>	<i>kréus</i>
» 3. ^a	<i>kréu</i>	<i>kréu</i>	<i>kréu</i>	<i>kréu</i>
Pl. 1. ^a	<i>krɛɛm</i>	<i>krɛɛm</i>	<i>krɛɛm</i>	<i>krɛɛm</i>
» 2. ^a	<i>krɛɛu</i>	<i>krɛɛu</i>	<i>krɛɛu</i>	<i>krɛɛu</i>
» 3. ^a	<i>krɛwɛn</i>	<i>krɛwɛn</i>	<i>krɛwɛn</i>	<i>krɛwɛn</i>

3. En a, la *ɛ* de la 1.ª pers. sg. característica de l'alacantí és analògica amb les formes amb nexa consonàntic final, que demana vocal de sosteniment (Bar., § 35); la 2.ª pers. sg. i la 3.ª pl. són regulars (*ibid.*, § 30). La *ɛ* de la 3.ª pers. sg. a Benisa és deguda a l'influència de la 1.ª i 2.ª pers.; la *a* de les altres localitats és regular. La 1.ª i 2.ª pers. pl. en *ém*, *éu* en compte de *-ám* *-áu*, haurien de sonar *-ɛm* en atenció a l'influència que s'admet exercida per la segona i tercera conjugació (HABEMUS i CREDIMUS

>*CREDÍMUS); i així sona efectivament a Monòvar, Bocairent, Pego, Benisa. La pronunciació *-em* d'Elx i d'Alacant no sabríem com explicar-la satisfactoriament. El mateix ocorre amb la 2.ª pers. pl. Al cas excepcional d'Elx i d'Alacant s'hi ajunta aquí el de Pego

4. Per a **b** no hi ha observacions especials a fer. Per a **c**, en canvi, cal fer remarcar l'acord existent entre les vocals desinencials d'aquesta conjugació i les de a a Elx, Alacant i Bocairent, i la discordança que ens ofereix per altra part Benisa, discordança que aquí podria atribuir-se a un fet de dissimilació vocàlica.

5. Un cas especial constatem en la flexió de *obrir*, que fa el present : Sg. 1.ª, *òbrik*; 2.ª, *òbris*; 3.ª, *òbri*; Pl. 1.ª, *obrim*; 2.ª, *obriu*; 3.ª, *òbrin*. Es molt possible que la *i* en compte de *e* sigui portada per l'infinitiu, estenent-se després al subjuntiu que, admetent amb la *i* la velar analògica, ofereix el paradigma : *òbriga*, *òbriges*, *òbriga*, *obrigám* (*obrim*), *obrigáu* (*obriu*), *òbrigen*. La forma *ròstik* de la 1.ª pers. sg. del verb *rostir*, a Bocairent, al costat de *kòrək* «jo corro», acaben de confirmar-ho.

6. Subjuntiu:

a. Tipus CANTARE

	El., Mo., Bo., Be.	Al.	Pe.
Sg. 1. ^a	<i>kánte</i>	<i>kánte</i>	<i>kánte</i>
» 2. ^a	<i>kánteş</i>	<i>kánteş</i>	<i>kánteş</i>
» 3. ^a	<i>kánte</i>	<i>kánte</i>	<i>kánte</i>
Pl. 1. ^a	<i>kántem</i>	<i>kántem</i>	<i>kántám</i>
» 2. ^a	<i>kántéu</i>	<i>kántéu</i>	<i>kántáu</i>
» 3. ^a	<i>kánten</i>	<i>kánten</i>	<i>kánten</i>

b. Tipus DORMIRE

Per a aquest paradigma, llevat de Pego i Monòvar, on no fou demanat, trobem a totes les localitats : Sg. 1.ª, *dòrga*; 2.ª, *dòrges*; 3.ª, *dòrga*; 4.ª, *dòrgám*; 5.ª, *dòrgáu*; 6.ª, *dòrgen*.

c. Tipus CREDERE

	El., Al., Bo., Be.	Bo.
Sg. 1. ^a	<i>kréga</i>	<i>kréga</i>
» 2. ^a	<i>kréges</i>	<i>kréges</i>
» 3. ^a	<i>kréga</i>	<i>kréga</i>
Pl. 1. ^a	<i>kregám</i>	<i>kregám, krëm</i>
» 2. ^a	<i>kregáu</i>	<i>kregáu, krëu</i>
» 3. ^a	<i>krégen</i>	<i>krégen</i>

Valgui aquí l'observació precedent.

7. Fruit d'un procés analògic, trobem en **a** generalitzades i uniformes les tres persones del singular i la tercera del plural. Els reflexes regulars els constatem solament a Elx i a les altres localitats que hi van de parella. Les formes *-ám* i *-áu* de Pego ens fan pensar en una influència de la segona i tercera conjugació. — Els paradigmes **b** d'Elx són completament regulars (v. Bar., §§ 31, 30). Les persones 1.ª i 3.ª sg. de Bocairent amb la *-o* obeeixen a un principi d'assimilació vocàlica progressiva (cf. *ibid.*, §§ 31, 32). El mateix ocorre en la 3.ª sg. indic. del verb *plorar* i altres semblants, que fa *plóro* a les localitats afectades per aquest principi. — En les finals *-ím*, *-iu* hi veiem una confusió amb l'indicatiu.

B. — Els radicals

α. Vocals

8. En termes generals pot dir-se que les vocals del radical no ofereixen cap particularitat. La diferencia que fa el català central entre les formes tòniques en el radical (pronunciació clara de les vocals) i les tòniques a la desinència (confusió de *a*, *e* en *e*, de *o*, *u* en *u*) és desconeguda de l'alacantí (v. Bar. § 20). Aquest dialecte, per altra part, conserva també amb més regularitat la tradició llatina en ço que toca a la qualitat de les vocals (*ibid.*, §§ 2, 11). Observi's, no obstant, a propòsit d'això, que el reflexe *e* de les formes rizotòniques de **c** és reproduït solament pels parlars

d'Elx i Bocairent. El caràcter marcat de $e \leftarrow$ que ostenten les formes de radical àtona és atribuïble a les formes tòniques.

9. Cal esmentar separatament els verbs *FACERE* i *MANDUCARE*. El primer perd la vocal *a* en les formes de terminació accentuada: *fac*, *fás*, *fá*, *fém* per **faem*, *fēu* per *faeu*, *fán*. La perdua d'aquesta vocal, si bé pot explicar-se com una reducció de l'hiatus, la creiem més aviat originada pel nivellament sil·làbic amb les altres persones. Un cas anàleg ens ofereix l'indicatiu de *HABERE* amb la forma monosil·làbica de totes les persones: *á*, *ás*, *á*, *ám*, *áu*, *án*. El verb *menjár* o *minjár* < **manjár* (cf. Meyer-Lübke, *Etym. Wörterbuch*) és un cas possible de generalització de les formes desinencials accentuades al través del català.

β. Consonants

10. Els canvis soferts per les consonants del radical, afecten sobretot les finals. Aquestes o segueixen llur evolució fonètica pertorbada més tard per l'analogia, o són influïdes per la desinència *-k* (*DICO*, *DUCO*) apoiada pels perfectes en *-ui* (*HABUI*, *VOLUI*). Notem-ne alguns casos especials, tenint sempre en compte la perdua regular de les vocals *-o*, *-e*, *-i* a la 1.ª pers. sg. indic. de *a*, a la 1.ª, 2.ª i 3.ª sg. indic. de *b* i *c* i a la 1.ª, 2.ª i 3.ª sg. del subj. de *a* (Bar., § 28).

11. Les dentals senzilles *t*, *d* a la final esdevenen respectivament *t* i *u* (Bar., §§ 185, 132), entre vocals la *t* torna *d* i la *d* desapareix (*ibid.*, §§ 86, 95). Comp. els tipus *NATARE* i *RIDERE*, que donen:

Sg. 1.^a, *náde*; 2.^a, *nádes*; 3.^a, *náda*; pl. 1.^a, *nadēm* (paradigma general), al costat de *náe*, *náes*, *náa*, *naēm* característic d'Elx (*ibid.*, § 86).

Sg. 1.^a, *řík*; 2.^a, *říus*; 3.^a, *říu*; 4.^a, *říem* (paradigma general), amb les variants *řísk*, d'Alacant, a la 1.^a pers. indic., i *říega* a tot el subjunctiu, al costat de la flexió comú *říga*, *řígas*, etc.

Els reflexes de *NATARE* són regulars, exceptuant la primera persona de l'indicatiu, formada d'acord amb les altres. Aquestes han influït també tot el subjunctiu. En quan al tipus *RIDERE*, és

evident l'intromissió del tipus DICO. Per a les variants *risk*, *riega*, és probable una contaminació amb els verbs incoatius. Aquesta contaminació possible apareix sovint en l'alacantí, p. ex. : *mòk*, *mòck* MOVEO; *mòga*, *mòega* MOVEAM (Elx); *vèk* (Elx), *vèc* (Bocairent) *vèck* VIDEO (Alacant); amb les formes *vèga* (Elx), *vècka* i *vèga* (Bocairent), *vèga* i *vega* VIDEAM (Alacant); *fúck* FUGIO; *lisk*, *lick* LEGO; *lìga* LEGAM; *krèck* al costat de *krék* CREDO (Alacant); *kúck*, *kòck* COQUO (Elx), etc.

12. La forta influència de la desinència -k, que torna g a l'interior de mot, fa sentir-se a la 1.^a pers. sg. ind. i al subjunctiu de molts verbs que no són de la primera conjugació. Havem observat el cas de *řík*, al qual poden agregar-se, entre altres, els següents:

dòrk DORMIO, *dòrga* DORMIAM; *vínk* VENIO, *vínka* VENIAM; *válk* VALEO, *válga* VALEAM; *vúlk* *VOLEO, *vúlga* *VOLEAM; *tínk* TENEO, *tínka* TENEAM; *tòrs* i *tòrsk* TORQUEO, *tòrsa* i *tòrska* TORQUEAM; *múik* MORIO, *múiga* MORIAM; *júnk* UNIO (?), *sénk* SENTIO; etc.

13. Mes no sempre les consonants se'ns ofereixen amb llur evolució espontània com la T i la D (§ 11). Les consonants + i, en verbs com DORMIO, VENIO, TENEO, VALEO, DEBEO, HABEO, no ens donen els reflexes **dòrv*, **vèv*, **tèv*, *vál*, **dèè*, **dè*, que regularment esperaríem (v. Bar., §§ 113, 119, 80), sinó *dòrk*, *vínk*, *tínk*, *válk*, *dèk* i *dèk*, *á*, el darrer per assimilació a les pers. 2.ª i 3.ª de l'indic., els altres pertorbats i influïts pels verbs en -c (§ 12). Cal fer remarcar, però, que VOLEO ha conservat la *l* malgrat tota l'influència de la -c desinencial, fent *vúlk* (1.^a pers. indic.) i *vúlga*, *vúlges*, etc., *vulgèra*, *vulgères*, a tot el subjunctiu present i imperfet, fins a introduir-se al participi passat *volgút*.

14. La *st* en *rostir* admet a Bocairent i Monòvar la variant *sk* en el subjunctiu : *řústa* i *řúska*, *řústes* i *řúskes*, etc.; introducció probable de la c. El cas és més notable per a Monòvar, car no la posseeix a l'indicatiu (*řúst*, *řústes*, *řúst*), diferentment de ço que fa Bocairent, on trobem, l'una al costat de l'altra : *řòstik*, *řúsk* i *řúst* a la primera persona.

15. El nexa *sc*, característic dels verbs incoatiu, se'ns ofereix evolucionat a *ek*, en compte de *sk* (v. Bar., § 135) en el subjunctiu i a la 1.^a pers. sg., de l'indicatiu, fenomen que considerem ocasionat per les altres persones on la *sc* va seguida d'una vocal palatal (*ibid.*, § 137). Ementem aquí el verb *PISCARE*, cat. *peška*, que fa *peška* en tota la regió alacantina, probablement sota l'influència de *peš* *PISCEM* (*ibid.*, § 137).

16. La -B-, que torna regularment *v* (*ibid.*, § 78), la trobem a faltar en les 1.^a i 2.^a pers. pl. indic. d'alguns verbs, com *beyre* *BIBERE*, *bejm* (per *bevem*), *beju* (per *beveu*) a Bocairant, i la -v- que's conserva (Bar., § 82), desapareix del verb *moyre* *MOVERE* a les mateixes persones que l'anterior en la conjugació de Bocairant i Benisa (comp. § 18).

II. IMPERFET

17. Les desinències de l'imperfet són les següents:

a (CANTABAM)

	El., Bo.	Al.	Pe.	Be.
Sg. 1. ^a	-áva	-áva	-áva	-áva
» 2. ^a	-ávēs	-ávēs	-ávēs	-avas
» 2. ^a	-áva	-áva	-áva	-áva
Pl. 1. ^a	-ávem	-ávem	-ávem	-ávem
» 2. ^a	-ávēu	-ávēu	-ávēu	-ávēu
» 3. ^a	-ávēn	-ávēn	-ávēn	-ávēn

Bocairant presenta les variants *kantlām* (Pl. 1), *kantlān* (Pl. 3).

b - c (DORMIBAM)

Elx : -ía, -ies, -ia, -iem, -ieu, -ien. Per a les altres localitats trobem sols registrada la 1.ª i 2.ª pers. sg. d'aquest verb que termina en -ía, -ies, no podent, per consegüent, respondre del restant del paradigma. Comp., no obstant, els exemples d'altres verbs aduits més avall.

18. Per a aquest temps, com en el català central, tenim solament reflexes de la primera i quarta conjugació, per haver-se assimilat a la darrera els verbs de la segona i tercera. Les terminacions de les persones sg. 1.ª, 2.ª i 3.ª són regulars, llevat de Benisa, que perd el tipus en *-es* de la 2.ª persona de a fent-lo analògicament en *-as*. Per les persones plurals constatem generalment les finals desinencials d'acord amb les de l'indicatiu. Cal observar, encara, que la *v* intervocàlica (< -B-) desapareix sovint, sobretot en les pers. pl. 1.ª i 3.ª (comp. *kantáem* i *kantávem*, *kantáen* i *kantáven*), sense que això pugui donar-se com a llei fixa en el parlar. En el verb *eskriure*, Benisa ens ofereix la perduda de la *v* que precedia les term. *-ia*, *-ies*, etc.: *eskriia*, *eskriies*, etc. El mateix fa Bocairent en el verb *béure*: *béia*, *béies*, etc.

19. Alguns verbs, com *VIDERE*, *DICERE*, que perden regularment les consonants *D*, *C*, presenten formes diverses segons que conservin o no la distinció sil·làbica de les dues vocals. Es d'advertir que el fenomen no obeeix a un principi ferm, car una mateixa localitat conjuguarà un verb d'un mode, i altre d'un altre, i fins alternarà les formes dintre el mateix temps.

Comparin-se els paradigmes de l'imperfet dels verbs següents:

		tipus : <i>VIDEBAM</i> , <i>-AS</i> , etc.			
		Benisa	Alacant	Elx	Bocairent
Sg.	1. ^a	<i>vía</i>	<i>véya</i>	<i>veía</i>	<i>véa</i>
»	2. ^a	<i>víes</i>	<i>véyes</i>	<i>veies</i>	<i>vées</i>
»	3. ^a	<i>vía</i>	<i>véya</i>	<i>veía</i>	<i>veía</i>
Pl.	1. ^a	<i>vitam</i>	<i>veiem</i>	<i>veiem</i>	<i>veiem</i>
»	2. ^a	<i>vitau</i>	<i>veieu</i>	<i>veieu</i>	<i>veieu</i>
»	3. ^a	<i>vièn</i>	<i>veien</i>	<i>veien</i>	<i>veien</i>

En *DICEBAM*, *-AS*, etc., les dues vocals s'han confós en *i* en els quatre punts:

Sg. 1.ª, *día*; 2.ª, *díes*; 3.ª, *día*; Pl. 1.ª, *diem*; 2.ª, *dieu*; 3.ª, *dien*

El tipus *FACERE*, mancat per complet de la *i*, dóna l'impressió d'un paradigma aïllat que continua el primitiu *-EBAM*, *-EBAS* amb perduda total de *-B-* (comp. §§ 16, 18).

	Benisa	Alacant	Elx	Bocairent
Sg. 1. ^a	<i>fèa</i>	<i>fèa</i>	<i>fèa</i>	<i>fèa</i>
» 2. ^a	<i>fèes</i>	<i>fèes</i>	<i>fèes</i>	<i>fèes</i>
» 3. ^a	<i>fèa</i>	<i>fèa</i>	<i>fèa</i>	<i>fèa</i>
Pl. 1. ^a	<i>fèem</i>	<i>fèam</i>	<i>fèem</i>	<i>fèem</i>
» 2. ^a	<i>fèeu</i>	<i>fèau</i>	<i>fèeu</i>	<i>fèeu</i>
» 3. ^a	<i>fèan</i>	<i>fèen</i>	<i>fèen</i>	<i>fèen</i>

III. PERFET

20. Ja férem observar (Bar., § 205) en la nota introductoria a la flexió verbal, que la forma senzilla del perfet era característica d'Elx, i la perifràstica amb l'auxiliar *vaig* era generalitzada en tot el domini. Reproduim-ne un exemple de cada conjugació:

	a	b	c
Sg. 1. ^a	<i>kanli</i>	<i>mori</i>	<i>kregi</i>
» 2. ^a	<i>kantàres</i>	<i>morires</i>	<i>kregires</i>
» 3. ^a	<i>kantá</i>	<i>mori</i>	<i>kregé</i>
Pl. 1. ^a	<i>kantàrem</i>	<i>morirem</i>	<i>kregirem</i>
» 2. ^a	<i>kantàreu</i>	<i>morireu</i>	<i>kregireu</i>
» 3. ^a	<i>kantàren</i>	<i>moriren</i>	<i>kregiren</i>

21. Malgrat aquesta forma senzilla i arcaica, no existeix una distinció entre els perfets febles i forts, car els primers han acabat per imposar-se. Fòra d'això és remarcable l'analogia de la 1.ª pers. sg. de a amb les de b i c, i la generalització de les desinències de les terceres persones del plural sobre les primeres i segones i sobre les segones del singular. Mercès a aquesta força analògica que imprimeix sense pertorbació el seu caràcter al paradigma, podem fer-nos càrrec d'una etapa interessant de la flexió entre nosaltres conservada només que esporàdicament en el llenguatge literari.

L'única forma senzilla que s'aparta de la tònica general dels perfets, és la 1.ª pers. sg. del verb *fer*, que dona *fiu* producte regular d'un FECI > **fiŷ* (elevació de la vocal tònica produïda per la -i) > *fiu*.

IV. FUTUR

22. La vocal final de les terminacions del futur concorda en les diferents localitats solament a la 2.ª i 3.ª pers. sg. (-ás, -á) i a la 3.ª del plural (-án). Les altres van repartides com segueix:

	El., Bo., Mo.	Be.	Al.
Sg. 1. ^a	-é	-é	-é
Pl. 1. ^a	-ém	-ém	-ém
» 2. ^a	-éu	-éu	-éu

Per a l'irregularitat de Benisa a les pers. pl. i d'Alacant en aquestes i a la 1.ª sg., no coneixem explicació (v. § 3).

23. La contrafinal *a* ja sabem que normalment es conserva (v. Bar., § 26). Són, doncs, perfectament regulars les formes *kantaré*, *ploraré*, etc. De la posttònica dels infinitius en *-re* (com *vôre* VIDERE, *kréure* CREDERE), integrants del futur, no en trobem rastre: ens hi ha romàs solament la radical neta (*voré*, *kreuré*). En canvi, els infinitius en *-ir* ens han tramès generalment intacta a la síl·laba àtona la vocal *i*, que en rigor devia desaparèixer (Bar., § 20.), o bé l'han reintroduïda (*moriré*, *obriré*, etc.). Alguns, com *collir*, *florir*, *fugir*, *llegir*, presenten dues variants: l'una reflexe evident de l'infinitiu, l'altra producte interessant de contaminació de l'infinitiu amb les formes rizotòniques del present d'indicatiu (comp. § 11). Es notable que la darrera modalitat és característica d'Elx: *kuldré* (Elx), *koliré* (Alacant, Bocairent, Benisa); *floretré* (Elx), *floriré* (Alacant, etc.); *fucdré* (Elx), *fujiré* (Alacant, etc.); *licdré* (Elx), *lejiré* (Alacant, etc.). Els sons *t*, *r*, son fonemes de passatge (v. Bar., § 180). Un cas semblant ocorre en verbs com *voler*, *valer*, *tenir*, *venir*, que, igual que en català, fan per tot *voldré*, *valdré*, *tindré*, *vindré*, per més que aquí és més clara l'influència directa dels infinitius *vôldre*, *vâldre*, *tindre*, *vindre*.

24. Els paradigmes del condicional no ens ofereixen cap particularitat remarcable. Exceptuant les terminacions en *-ia*, *-ies*, etcètera, val per a ells ço que acabem de notar per al futur.

P. BARNILS